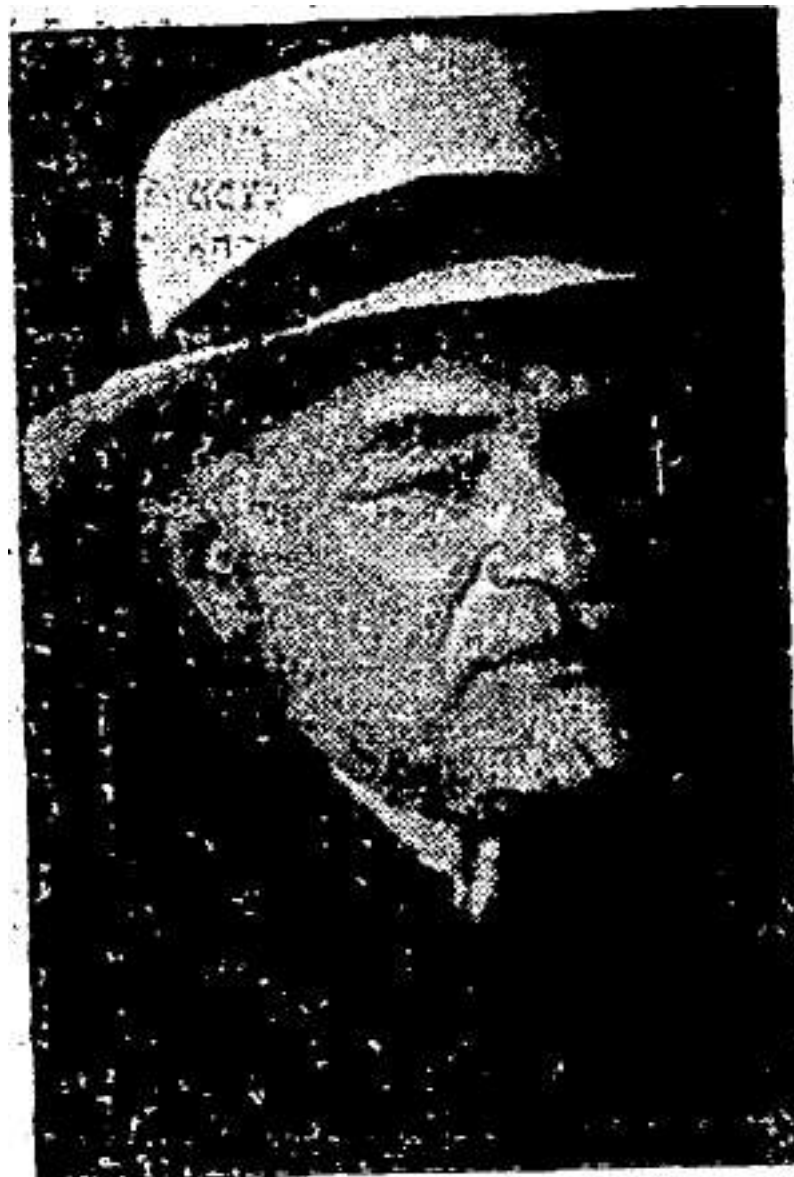

האישי, המורה והמנהל

מותיו שהניח אחריו נבדקו לפי תאריכי הוצרם.

ספרו הראשון שהופיע בדפוס, ה"ספר על רש"י, היה כבר פרי בשל דאוי גם לוקן שקנה חכמה. הספר היה הפליא את קוראיו ומפליא גם כיום לא רק בתכנון ובשיטת מחקרן ההיסטורי אלא גם בסגנונו המגובש, בגמגום מתוקן המרובה. הרא"מ ליפשיץ כסופר חוקר ובעל סגנון מקורי וזוהי גושי או מסה בפני עצמה, ולא ברדל הסממנים לרשמה. את סגנונו של ליפשיץ תכיר בציטטה קצרה מכ"תבין ובהקדשה על ספר, אבל רק מזהים כמוהו בתורת הסגנון יגדיר לו כראוי את המיוחד שבסגנון זה. סגנונו הוא אספקלריה של פרצופי הרחגני.

מורה הוראה בשאלות הלשון בירושלים

בשנת תרע"ע עלה הרא"מ לירושלים. הוא ואשתו ובנו התינוק, שהיה כנראה הילד הראשון בגאליציה ש"החל לפטט עברית ובתו שגולדה לו באותה שנה. שמו הלך לפניו. הז' מינו אפרים כהן, מנהל מוסדות הדין הנינוך של חברת העזרה בארץ, שהיה פקח ובקי בבני אדם. הוא ידע ש"רכש להוראה בבתמ"ד למורים שלו כח חשוב, שבו יתפאר בפני אורחים חשובים. כלפי בני אודיסה — היו זה חוקר וסופר עברי שאין כמוהו באנשי "השלח" שלהם, וכיפי אנשי ברלין, הרי לשון למודים גרמנית בפניו יודע מה שכתוב בספרים רבים, שהוא, הארון הדיקטטור, אף אם שמם לא שמע. זאת ועוד: האיש אינו בטלן כאותם המורים ה"העבראיכטיים" (יודעי לשון עבר) או כחגיגי האר"י ניברסיטאות השקועים במקצועם ורק בו ואינם יודעים דבר הוצה לו. האיש הוא סוחר מעורב עם הבריות. הרא"מ קנה לו את עולמו זה — את לב המנהל, השלים היחיד בבתי הספר — בשעה אחת. ברם חשוב מזה היה לב התלמידים. מספרם של אלה לא היה גדול. ביניהם היו אבי רכים, מאותו סוג שהיו מבאי ביתו בלבוב. הכנת שעוריו בתנ"ך ובתולדות ישראל, בדקדוק הלשון, בתולדות הספרות ותיקון חבורים נטלו את רוב זמנו שמתוך לעבודתו בכתה. הוא היה מורה למופת שרשם לו את אשר עליו להורות בכתה, ובכל זאת לא

היתה שעה ביום ובלילה עד חצות שתלמידיו לא יכלו להכנס אליו לשוחח אתו, והשיחות היו על פי רוב בעניני הלשון. עברית, כלשון הדין בור, וההרצאה היא לנו כיום דבר מובן ומוכן, לא כן היה לפניו ויובל שנים כמעט, בשעה שהרא"מ בא לירושלים. בין אלה שהחיו את הל"שון ושמחה בפי הנוער הלומד — מקום כבוד להרא"מ ליפשיץ. בימינו אלה מעטים בתוכנו טורחים לדקדק בלשונם שתהיה עברית נכונה. עברית של המקורות הראשונים, עברית לפי כללי הדקדוק. בימים ההם היו בשכור נת המשכילים ובתי הספר העבריים שבירושלים, בזכרון משה החדישה שאך הוקמה אז, שני מורי הוראה ב"שאלות הלשון, הר"ד ילין והרא"מ ליפשיץ ז"ל. ילין היה גם עסקן ציבורי ושתדלן, סגן ראש העיריה או חבר מועצת העיריה ובעל משרות. כבוד אחרות, לכן לא ננקל מצאוהו מבק שיו בבית, לא כן הרא"מ ליפשיץ, אשר מטבע נכותו היה קשור לביתו. בשבתות ובחגים היה מזמין תלמידים וידידים לסעודה, והשיחה היתה תמיד באותו ענין: הלשון, דקדוקה וסגנונה. לפעמים "סטתה" השיחה לנושא מתולדות ישראל.

ועד הלשון צרפתי מאז בואו לירושלים לחבר וכעשרים שנה השתתף בעבודתו. אחד החברים בוועד, איש גדול בישראל, שפרש אחר כך מהוועד כמוהו מטעמים מטויימים, מתאר את רוחב הבנתו וטעמו הטוב, שהיו מבורסים לא רק על בקיאות במכמני הל"שון ועל ידיעת הדקדוק לכל פרטיו, אלא גם על השכלה כללית וקריאה במיטב הספרות העברית והגרמנית — מה שחסר היה לחברי הוועד האחרים. במלחמת העולם הראשונה פקדה עליו הרשות הטורקית, שרדפה אז את הציונים, לעזוב את הארץ. בודרכו נת עכב שבועות מספר בקושטא, במקום עבודתי בימים ההם, ומשם הלך לגרמניה.

אבי החינוך החדית בתנ"ך

היהדות החדית של גרמניה היתה לו למופת של תורה עם דרך ארץ כבר בימי געוריו. כעת הלך להכירה מקרוב. באותה תקופה החלה אותה יהדות גרמנית לבקש השראה ממקור רות יהדות המורה והרא"מ ליפשיץ (סוף בעמוד 6 טור 6).

בהצטרפי בזה למוזיקרי נשמתו של הרא"מ ליפשיץ בהצופה" עליו להתר גבר על היסוסים ופקפקים. נאומים מאמרים לכבודם של בעלי יובלנות וכן אוכרות מנופחות, המלאים דפי עתונים שתפקידם לספק לקוראים חר"שות היום והסברה למאורעות השעה — למורת רוחי המה, גם דעתו של הנפטר הגדול, שעלו עלי לדבר, לא היתה גוהה מ"ספרות" זו.

מורה מובטן וגולית

הרא"מ ברבי יו"ט ליפשיץ היה מורה מבטן ומלידה. לו האמנות שהשם גורם הייתי אומר, שהש"ב על "דודנו" המשותף רבי אליעזר מאיר שנפטר, אחיו של הסבא של אמי ישל אמי ב"ע, גרם לו שיהיה מורה ב"ש" ראל. אותו "רוד" רבי אליעזר מאיר היה תלמיד חכם והסיד בעל הדרגה רחוק מהיות העולם הזה. ההתלבטות ממלמדות. הרא"מ ליפשיץ היה מספר על האיש ששמו נקרא עליו שהי לעת זקנתו בבית "סבנו" הגדול רבי נתן נטע, וכבוד גדול נהגו לו סבא והסבתה ויוצאי חלציהם. עם כל הכבוד הרב ל"רוד" היה הרא"מ סולן ממלמ"ד דות בטלנית והפץ להופיע כסוחר מורה סה בהיות העולם הזה בשלשלת המור סין הישירה שלו לא היו רבנים וכלי קודש, כי אם סוחרים והוא בעצמו דא שית עבודת הפרנסה שלו היתה ב" מסחר, ורק אחרי שוכשל בפרקטיה פנה להוראה לכלכונן ביתו, ואולם כבר עשר או תריסר שנים לפני בואו להורות בבית המדרש למורים של "חברת העזרה" הגרמנית בירושלים היה מורה ומדריך לחוג מטכילים צעירים נאמנים בבית חורב שהת רכו מסביב לו בבית הוריו ואחר בביתו הוא בלבוב. בעודו נער נגזרה עליו גזרה מן השמים להיות כבד תנועה יושב אוהל. אחת מאלו נשי ברה ומידי הרופאים בעיירה בלבוב ה" קארפאטים שבה ישבו אז אוליו גם מידי רופאי העיר הקרובה לה סטרי יצא צועד ברגלו לאזור ששכב שנה במטה. עם מחלתו נפסקה לימדתו בחדר, ואחרי שקם והתחנך עם מקל בידו לא חזר עוד לחדר, כי אם למך בבית הוריו שעברו ללבוב מפ"למ"רים ומורים למודי קודש ולמודי ח"ו ויותר ממה שלמד מפ"י אחרים לפני בעצמו בשקידה ובעיון. כל ימיו ה"ה קורא הרבה וקרא מהר, וקלם ועלם את אשר קרא. חוג התעניינותו היה רחב מאוד והקיף מקצועות הנמאנים סיים רבים: כל שנות היסטוריה, פ"י רדשי המקרא, תולדות ישראל, היסטוריה כללית פילוסופיה, ובכללה תיאוסופיה חודית, פסיחואגאליקה וגם ספרות יפה בגרמנית, ובעברית, לא הגיע עדיין לגיל של עשרים נ" כבר היה ידען גדול. מלא וגדוש אחד הספרים החביבים עליו ביותר בימי געוריו היה דקדוק הלשון. ה" מקרא של גזניוס. ספר קלאסי שהר פיע בעשרות מהדורות במשך 150 שנה עד היום. לאחרים זהו ספר עיון, הוא בלעו סעיף אחרי סעיף, ואף לי הציע ליהנות ממאכל חאה רוחני זה. בארץ ישראל נטש כנראה ספר מדעי יבש זה בכל אופן לא הציעו עוד כעונג נפש. הוא יצר לו לשמש בבית הספר רשימות בדקדוק מושכות לב יותר

רבי לפופרים צעירים

חובבי עיון וקריאה מכתפיקים על פי רוב בחברת ספריהם ומתייחדים עמהם הרא"מ ליפשיץ לא גימנה עם סוג זה, הוא אהב חברה ושיתת רעים על ה" נושאים שהעסיקו את מחו. הוא היה מה שקוראים בסאלונים צרפתיים. causeur בעברית בערך — איש שיחה נאה. אמה, מחלה לבית שנפלה, אשה חכמה ונבונה ובעלת נימוסים אציליים (בית שנפלד סיגל לעצמו גינוני אצילות מה"פריצים" אש"י את אחוזותיהם חכרו). השתדלה להקל ל" מאירציה שלה את סבל הנכות" ה"ב דידות ולמשוך לביתו חברים משכ"לים דתיים כמוהו. בית ליפשיץ ברחוב קארל לודוויג, אחד הרחובות הראי שיים במרכזה של לבוב, היה לבית ועד לפרוץ חכמים וסופרים חברים או חברים תלמידים למאירציה. לשון הדיבור היתה כמוהו אידיש של משכ"כיים מתובלת בגרמנית, אבל כבר בסוף המאה הי"ט או בשנתיים הראי שונות למאה הכי החלו בחוג זה שמאירציה היה לה כעין "רבי" בעיר אנפין, לדבר עברית ובהברה הספרית דית — עברית בפתחים, כמו שהיו מתלוצצים. תחית הלשון העברית, כלשון דיבור של חוג מצומצם בלבוב, קשורה באישיותו של הרא"מ ליפשיץ (חיים) אתנו כיום שנייטשלושה זק"ניס"ישישים היודעים את הפרטים — מהראוי שיעלו את זכרונותיהם על הגליון. אותי הרדיך להברה הספרית דית בניהונות ראשונים. לדבר עברית הרא"מ ביחוד בקיץ תרס"ג (או תרס"ד?) בנהו הרחצה איבונין שלרג"י הקארפאטים.

לחוגו של הרא"מ נמשכו לא רק בחורים ואברכים מלבוב אלא גם מבני הערים והעיירות שבגאליציה המזרחית, ובכללם יושע רדלי (פלדמאן מזבורז, המכונה רש"י בנימן) שמואל יוסף באצ'קס מבוצ'אץ — מזה עשרות בשנים הסופר המהולל — ש"עגנון, והנוך דיסטנפלד מלופאטין. כעת הבלשן הנודע ילין

ביפורי פרי עיניו

מלמד ומקריאה ומשיחה בדברי תורה ומדע עבר והרא"מ לכתובה. יתר כן שכמה שנים הטמין את פלג עטו במגרת שלחג. מסופקני אם תלך רש"י

האיש. המורה והמנהל

(סוף מעמוד 5)

הכנס להיטוי הכריות

מורשת בית הוריו היתה -- המדה הטובה -- לעשות טובות ליהודים, אם היה צריך להשיג רשיון עלייה למכר או לידד או לסתם יהודי אימץ האיש החולה את כל כוחותיו ומצא קומבינאציות ועל פי רוב הצליח תפצו בו ידו. כדי להכניס לארץ ידד כורך כפרים משכיל ועסקן ציוני הנקיג כריכת ספרים במוסדו, והאיש עם משפחתו הובאו כדי לשמש במשרה. בביהמ"ד למורים, וה"משרה" היתה במשך השנים כמדומני רק שעתים בשבוע. הוא ידע גם דרכים לקבל רשיונות. עלייה לתלמידים שהומצא עליהם שהם יודעי תורה והולכים בי דרכי ד' בשעה שמהנמנע היה לו ל" מלא בקשה הודיע על כך תיכף למב" קש. ה"מסכת" או ההשליה שנאות היה לה גם אם גראה כאיש קשה בעיני המפקד. כשנתיים אחרי פטירתו נוסדה מדרגת ישראל ובתה הספר יכנסו לרשות משרד החינוך, וגם ביהמ"ד למורים "מזרחי" הגיע למי פנוחות והוא קיים וממשיך באפיק שפתח לו המליטד והמנהל הגדול ומעמיד מורים יודעי תורה לבהיה"ס היסודיים הדתיים. המנהל וכמה מפורי המוסד הם מתד- ניכי הרא"מ ליפשיץ ורחוה מרחפת באיררו של הבית.

משכורת צנועה לספרן לספריית פרינץ שנמטרה כפקדון לביהמ"ד למורים; בקומבינאציות הוסיף למוסד בית ספר עממי שבו מתאמנים הסמינאריסטים בהוראה והמוסד הוא מן המשובחים שבירושלים; בקומבינאציות הוסיף חדרים וקומה שלימה לבנין שניתן למוסד בראשית ימי הוסדו ועוד ועוד. על נכונותו נוספו לו במשך הזמנים מחלות ממחלות שונות, בשנות ישר- בתו בירושלים הראשונות הלה במחלת כליות והוכרח לנסוע לזרינה להיבחה. אחר כך באו מחלות אחרות ובעשר השנים האחרונות -- מחלת לב. נוסף על יסורי הגוף נגזרו עליו מן הש" מיס' גם יסורי נפש שעל בעליהם נאמר שהייהם אינם חיים, ובכל זאת היה מלא "קומבינאציות" עד יומו האחרון להגדיל את בית מדרשו ולשכללו ולהתמורים טובים לבית הספר העממי החדש. אשר בארגונו השתתף בהיותו במשך כמה שנים גם ממונה על החינוך הדתי ב"ועד הצירים" ואחר כך בהנהלה הציונית. על אף הקושי להתקל עקב נכותו לא ידע ליאות בשעה שהיה צריך לעשות למען בית ספרו או למען החינוך הדתי בכלל. באותה שעה אף ידע לטפס במדרגות ולעלות קומות ולהתדפק על דלתות.

שהלך ללמוד נמצא מלמד מתוך הר" צאותיו ושיתותיו על הלשון העברית החיה בארץ ישראל יצא לו ספר על נושא זה בגרמנית שעשה רושם ב" חכמו ובמגוונה בראשית שנת תרפ"א הוטלה עליו הנהלת ביהמ"ד למורים "מזרחי" בירושלים שנוסד אז. היה זה בית הספר התיכון הדתי הראשון בארץ. לימודי קודש תפסו בו לא רק את רוב השעות אלא הם היו עיקר ויתר המקצועות היו כאילו תפלים להם. המנהל ידע למשוך למוסדו מורים אישיים אנשי שם: הרב משה אוסטרובסקי (הנאיירי), הרב שמואל אסף ז"ל ויבדלו לחיים הרב זרין והפרופיטור שאול ליברטאן היו עמדי ההוראה בתלמוד; עברית ודקדוק היו רו בן יחזקאל וחנוך ילון, ידידיו של המנהל מימי לבוב. הרא"מ בעצמו הורה מקצועות שונים: עברית, תולדות ישראל ופיזיגוגיה. הדרכת הרא"מ בכתיבת חיבורים לימדה לא רק לשון וסגנון אלא גם סדר והגיון בדברים שבכתב. לא מעטים מתלמידיו מושלים בעט סופר. המקצועות החיי- לוניים היו לקויים, מחוסר מורים דתיים, עד שעליית גולי גרמניה הביאה להרא"מ מורים לפי רוחו.

פדגוג ומכלכל בנספחות חינוך ותרבות

בנוהג שבעולם הפקידו של מנהל בית ספר הוא פדגוגי בלבד, לא בן היה הדבר בכתי הספר התיכוניים בימי המאנדאט. על המנהל הוטל על פי רוב אף למצוא את האמצעים כדי למלא את חורי התקציב. ובתקציבו של ביהמ"ד למורים היו הורים לרוב. כ" חרשתן בעל הון חוזר דל היה תמיד מתפלל בקומבינאציות של הלואות ל" תשלומי משכורת. רק הברירה של סו- הר לפשיט את הרגל לא היתה נגד עיניה. כל ימי הנהלתו של הרא"מ היו רצופים קומבינאציות של תקציב. כתה זו על חשבון הסוכנות היהודית או ל" ועד הלאומי כתה אחרת על חשבון "המזרחי" או איו קרן עשרים וחמש שנים עבדתי בהנהלתו של הרא"מ ומ' צולם לא הייתי בקל בקומבינאציות המסובכות שלו. בקומבינאציות מצא